

ואין לומר שזהו דרך שימוש, בהידוקו של החוט ורפיונו, ואין כאן עשיית כלי גמור אלא דזהו דרך שימוש, וכמש"כ המג"א (סי' שי"ג ס"ק י"ב) שכיסויי הכלים מותר לסוגרם ולהתירם, כיון שזהו דרך שימוש ואין עושה אותם לקיום רק לפותחם ולסוגרם תמיד. וכ"כ הט"ז גם בס"ק ז' לענין נאדות של בדיל שמבריגים את כיסויים. נ"ד אינו דומה לשם, אלא גרע טפי מכיסוי כלים, דהתם אינו עושה שום דבר בכלי או בכיסוי, אלא רק מבריג את הכיסוי על הכלי. אך כאן עושה מחוט הברזל טבעת חדשה וא"כ ממש עושה כלי בשבת.

ואין לסמוך כאן על מש"כ הט"ז והמשנ"ב שאפי' כוס של פרקים מותר לצורך גדול (הט"ז) או לצורך שבת (המשנ"ב), דהם התירו כשמבריג ברפיון, אך כאן אפילו רפוי, סו"ס עושה טבעת. ובשש"כ (פ"ט ס"ג) כ' שבליפוץ חוט ברזל יש משום קשירה יעו"ש.

ואע"פ שליפוץ חוטים רגילים אינו נחשב לקשירה, הטעם לכך הוא שליפוץ אינו מתקיים, אך בחוט ברזל שהליפוץ מתקיים, דינו כקשירה. ונמצא שהמלפף חוט ברזל חייב שתתקיים משום בונה ומשום קושר.

ולכן נלע"ד שמותר לנתק את החוט בשבת, אך לא לפותחו ובודאי שלא ללפפו מחדש.

וכיסוי. ובכל זאת נראה שחוט זה יכול לשמש למטרות שונות ובכל פעם עושה ממנו טבעת חדשה, ונמצא שבכל עשיית טבעת הוא בונה את החוט ועושה ממנו כלי, דהיינו הטבעת. וכשעושה כלי גמור, אע"פ שדעתו לפרקו אח"כ חייב משום בונה, כמו מיטה של טרסיים.

עיי' מג"א (סי' שי"ד ס"ק י"ד) שכתב בשם המרדכי שאסור להסיר את החישוקים מחביות קטנות של מרקחת משום שעשויים לחבר שברים זה לזה וע"י עכו"ם מותר, ובקישור חבלים אפי' ע"י ישראל מותר. ועיי' לבושי שרד (שם) בהסבר דברי המג"א שמכיון שהחישוקים מחזיקים את החבית ובלעדיהם החבית לא היתה חבית כלל הרי זו סתירה גמורה של עצם הכלי וזה אסור בשבת, גם לדין דק"ל אין בנין וסתירה בכלים, אך יש בנין וסתירה של הכלים עצמם.

אמנם בנ"ד אין חוטי הברזל האלו מחזיקים את עצם הכלי, וגם בלעדיהם הכלי הוא כלי, ומצד השקיות פשיטא שמותר לפתוח אותם ע"י פתיחת אותם חוטי ברזל. אולם פתיחת החוט היא כסותר ע"מ לבנות וכן בסגירתו, נהי שאינו עושה את השקיות לכלי, אך הרי חוט הברזל עצמו הוא כלי, שכשהוא כרוך היטב הוא סוגר את השקית וכשהוא פתוח אינו סוגר, ודמי למגופה של חבית שעשייתה היא עשיית כלי.

סימן לו

פתיחת מקור המדליקה תאורה בשבת

שאלה

במשפחה מסוימת יש חלוקת תפקידים. תפקידו של הבעל לנתק את הנורה החשמלית במקרה לפני שבת. בשבת אחת שכח הבעל לנתק את הנורה ובאמצע התפילה נזכר בכך. חששו הוא שאשתו תפתח את המקרה, מתוך הנחה שהנורה כבויה, והנורה תידלק. האם עליו להפסיק את

ראשי פרקים

שאלה

- א. מתעסק האם נחשב כעבירה
- ב. שני סוגי מתעסק
- ג. איזה מתעסק יש במקרה זה
- ד. האם המקרה דנו הוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה מסקנה

כאן שגגת עבירה אלא מתעסק בלבד ומתעסק אינו עבירה כלל.

תפילתו, למהר לביתו ולהזהיר את אשתו שלא תפתח את המקרר, ותעבור על חילול שבת?

ב. שני סוגי מתעסק

אלא שהגרעק"א שם חילק בין מתעסק של כל התורה כולה שנתמעט מ"אשר חטא בה פרט למתעסק", לבין מתעסק שאין בו מלאכת מחשבת, שאינה מלאכה כלל. במתעסק הראשון יש עבירה, במתעסק השני אין עבירה כלל. והוכיח זאת מהאמור בב"ק כ"ו ב': "אמר רבה היתה אבן מונחת לו בחיקו, ולא הכיר בה ועמד ונפלה לענין שבת מלאכת מחשבת אסורה תורה".

והקשה הגרעק"א: למה נקט רבה מטעם מלאכת מחשבת ולא מטעם מתעסק? ומכאן הוכיח שבמקרה של האבן אין כאן מתעסק רגיל, שהתכוין לעשות דבר מסוים משום שסבור שעושה פעולה מותרת ונמצא שהפעולה אסורה בגלל טעות באחד ממרכיביה, היות ונעשתה מחשבתו (כי רצה לפעול את הפעולה שפעל) ופטורו משום מתעסק של כל התורה כולה שיש בו משום עבירה. אך אבן שלא הכיר בה לא נעשתה כלל מחשבתו, שהרי לא ידע על קיומה ואין זה מתעסק של כל התורה כולה אלא העדר מחשבה מעיקרא, ואין כאן מלאכת מחשבת כלל, ואין בכך שום איסור. (ועי' להלן סי' נ"ד).

ג. איזה מתעסק יש במקרה זה

ויש לעיין לאיזה מן המקרים דומה המקרה שלנו?

יש שני מצבים אפשריים. מצב א' שבו הבעל צריך לסובב את הנורה שלא תידלק. מצב ב' בו הבעל צריך להבריג על המתג המדליק את הנורה כיסוי המונע את המתג מלהגיב על פתיחת הדלת.

נראה לכאורה שההבדל בין שני המצבים הוא ההבדל בין מתעסק בכל התורה כולה שעובר בשגגה, לבין מתעסק במלאכת מחשבת שאינו עושה מלאכה כלל.

א. מתעסק האם נחשב כעבירה

במס' שבת ע"ב ב':

"נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המזחזובר פטור. לחתוך את התלוש וחתך את המזחזובר, רבא אמר פטור, אביי אמר חייב. רבא אמר פטור, דהא לא נתכוין לחתיכה דאיסורא. אביי אמר חייב דהא קמיכוין לחתיכה בעלמא".

האשה הפותחת את המקרר, מתוך הנחה שהוא כבוי ונמצא שהיא מדליקה אותו, דומה לנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא מחובר שלאביי חייב ולרבא פטור. והלכה כרבא. ונמצא שהיא מתעסקת, ומתעסק פטור. ומחלוקת דומה ביניהם מצינו שם בדף ע"ז א':

"כסבור רה" ונמצאת רה"ד, רבא אמר פטור אביי אמר חייב. רבא אמר פטור, דהא לא נתכוין לזריקה דאיסורא. ואביי אמר חייב דהא מתכוין לזריקה בעלמא".

וני"ד דומה לסבור רה"י ונמצא רה"ר. אף היא סוברת שהמקרר כבוי ונמצא דלוק. ודעת הגרעק"א בשו"ת סי' ח' שמתעסק אע"פ שהוא פטור בכ"ז עובר עבירה וצריך למונעו מעבירה. ולכן מי שרואה את עבדו רוצה לקצור תבואה מחוברת לקרקע והעבד סבור שהיא תלושה והרב יודע שהיא מחוברת, אם נניח שמתעסק הוי שגגת עבירה, על הרב למנוע את העבד מלחתוך את התבואה, ע"ש.

אך לדעת המקור חיים סי' תל"א מתעסק אינו נחשב כשגגת עבירה כלל, ולדעתו אין על הרב למנוע מהעבד מלחתוך את התבואה כי הוא מתעסק ולא שוגג.

ונמצא איפוא ששאלתנו תלויה במחלוקת הגרעק"א והמק"ח. לדעת הגרעק"א על הבעל להפסיק את תפילתו ולמונעו מאשתו מלעבור על חילול שבת, ולדעת המק"ח אין הבעל מחויב למנוע את אשתו מלפתוח את המקרר כי אין

במידה מסוימת נעשתה מחשבתו והמעשה נעשה באותו חפץ שבו רצה שיעשה, אלא שהוא סבור שהחפץ תלוש והוא לא נתכוין לתלושו כלל, אלא להגביהו, ונמצא מחובר, ובכל זאת נעשה כאן משהו שונה ממה שחשב לעשות, וצ"ע.

ד. האם המקרה דנן הוא פסיק רישיה דלא ניחא ליה?

הגרש"ז אורבך במנחת שלמה ח"א (עמ' תקמ"ט) דן בשאלה זו, האם הפותח דלת של מקרר בשבת, מתוך הנחה שהנורה כבויה, נחשב מתעסק. והוא מסתפק אם דינו כפסיק רישיה דלא ניחא ליה, או שמכיון שכך בנוי המקרר שכל פעם שיפתחו את הדלת תידלק הנורה, זו דרכו, ואין כאן פסיק רישיה אלא מתעסק. ולענ"ד במקום שנוהגים כל שבת לכבות את הנורה, א"א לומר שזה דרכו של המקרר, אדרבה הפותח סבור שהנורה כבויה ורק מי שיוודע שאינה כבויה יודע שפתיחת המקרר עלולה להדליק את הנורה וא"כ עבורו יש כאן פסיק רישיה.

אלא שהנחתו של הגרש"ז אורבך שהפסיק רישיה הוא דלא ניחא ליה צ"ע, הרי בדרך כלל ניחא ליה שהנורה תידלק ויוכל לראות את תכולת המקרר ורק משום ששבת היום לא ניחא ליה שתידלק, והדבר דומה למה שכתבו התוס' בב"מ (ל' א' ד"ה אף), שהקשו, מדוע עלה זכר על פרה אדומה פסלה הא ודאי לא ניחא ליה שתיפסל פרה שדמיה יקרים? ותרצו שמכיון שאם היתה כשרה ניחא ליה בכך שעלה עליה זכר, מקרי ניחא ליה. אף כאן י"ל שאלמלא השבת היה ניחא ליה. לכן א"א לומר שבגלל השבת לא ניח"ל.

מסקנה

יש כאן ספק איסור תורה, לכן על הבעל להפסיק את תפילתו על מנת למנוע מאשתו את פתיחת המקרר.

המקרה הראשון, שהנוהג הוא לסובב את הנורה ולשחרר אותה מבית המנורה, דומה לחותך את התלוש ונמצא מחובר. מחשבתו נעשתה. הוא תלש את מה שרצה לתלוש. כלומר, נעשה המעשה שרצה לעשות, אלא שהוא סבור שמעשה זה אין בו מלאכה, כי חשב לתומו שהמדובר בתלוש, ונעשתה מלאכה, כי הדבר היה מחובר. ואף כאן האשה מתכוונת לפתוח את דלת המקרר מתוך הנחה שאמנם המנגנון המדליק את הנורה יפעל כרגיל, אלא שהנורה תהיה משוחררת והמנגנון לא יגרום לשום תוצאה והמלאכה לא תיעשה. ובטעות הנורה שנשארה מחוברת תידלק בכל זאת. במקרה זה נחלקו רבא ואב"י בשבת ע"ב, אב"י מחייב ורבא פוטר והלכה כרבא.

המקרה השני, שהנוהג הוא להבריג או לכסות את הכפתור המפעיל את המנגנון, דומה להגביה את התלוש ונמצא מחובר, הוא לא נתכוין כלל למעשה ולא נעשתה מחשבתו כלל. ואף כאן האשה מתכוונת לפתוח את דלת המקרר מתוך הנחה שהמנגנון המדליק את המנורה מושבת כליל. ומכיון שלא הושבת היא עלולה להפעילו בטעות. במקרה זה גם אב"י מודה שהוא פטור. השאלה היא רק אם פטור זה הוא משום מתעסק של כל התורה כולה, שיש בו איסור מסויים, או שהוא מתעסק במלאכת שבת ואין כאן מלאכת מחשבת כלל, וא"כ לא נעשתה שום עבירה?

במקרה הראשון שנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא מחובר הוא פטור מדין מתעסק של כל התורה כולה וכמו שכתבו התוס' בשבת (ע"ב ב' ד"ה נתכוין). ולדעתם, נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחד פטור משום מלאכת מחשבת משום שלא נעשתה מחשבתו. אולם צ"ע מהי דעתם במקרה השני שנתכוין להגביה את התלוש ונמצא מחובר, האם יש לדמותו למקרה הראשון ופטורו רק מדין מתעסק של כל התורה כולה, או שיש לדמותו למקרה השני שפטורו מדין מלאכת מחשבת ולא נעשתה מחשבתו. כי